

de fer constar, però, que malgrat la introducció, els textos triats ho deixen ben clar.

Per acabar, voldria remarcar que les notes biogràfiques que tanquen el volum (*Index d'autors*) són desiguals i incompletes i, sobretot, en algunes, hi ha imprecisions que poden menar a equívocs (vegeu la de Pere Coromines, per exemple). Cal, tot això, la-

mentar-ho doblement. Un treball viu, dinàmic i d'actualitat com aquest, si hagués comptat amb més profunditat històrica, seria, al mateix temps que un bon breuari d'introducció a l'anarquisme, un document de primer ordre. Tal com ha quedat, els papers han de continuar, encara, sobre la taula.

JORDI CASTELLANOS

«Poesia» (1944-1945). Barcelona, La Sirena [Edicions Proa], s.d. [1977].

La reedició en facsímil de la col·lecció completa de «Poesia», no solament facilita un material preciós a l'historiador i al crític de la literatura catalana, sinó que fa accessible al lector comú un dels testimonis més reeixits d'un període ben difícil de la cultura catalana: la forçada clandestinitat de la postguerra. Una revista de poesia com aquesta resulta prou excepcional, quan, en el món de la clandestinitat, almenys fins al 1946, havien de coexistir les activitats polítiques amb les culturals: i entre aquestes, publicar revistes era del més agosarat i perseguit. Ho prova el fet que, autoritzada amb restriccions la publicació de llibres el 1946, no va ser mai acceptada la difusió de cap revista: «Ariel» o «Dau al set», per exemple, van haver d'acollir-se a una clandestinitat relativament tolerada (el 1951 la repressió no va vacillar i va aturar la publicació d'«Ariel»).

«Poesia» és obra de Josep Palau i Fabre, el qual la va plegar quan les circumstàncies personals el portaven a abandonar Catalunya. «Poesia» adquireix, pel seu contingut, una qualitat sorprenent donades les circumstàncies; en aquest sentit, publicar poemes en castellà i alguns textos en francès, en una revista catalana clandestina, constitueix un mèrit indiscutible. Tal afany d'equilibri, de normalitat, no pot sinó dur-nos a considerar quina funció podia complir «Poesia» en el seu moment, i no és una resposta fàcil. Que Palau i Fabre vol defensar una certa concepció de la poesia és evident, però la dosi d'eclecticisme en la selecció d'autors és d'importància. Allò que hauríem pogut esperar és, a part l'apologia d'una poètica, una actitud, ben justificada, d'afirmació catalanista, i cap de les dues coses no hi és. En aparença, és clar. «Poesia» és (com ho serà «Ariel» després) una prova palpable de l'existència d'una cultura, d'una literatura; vol ser un pont d'unió entre una societat articulada i un futur problemàtic; ha de ser una representació d'una producció diversa però qualificada; i, en fi, ostenta la convicció que cal coexistir d'alguna manera després de la

derrota. I això amb vint números d'una revista de poesia.

En el text publicat a les solapes de la coberta, Palau i Fabre fa la crònica de la concepció i la realització de «Poesia». L'edició que n'ha fet Proa és excellent, si bé canvia el paper (d'una qualitat equiparable, però) i ha alterat una mica el format. La col·lecció comprèn vint números de 4 pàgines cada un, excepció dels números 13 i 20, dedicats respectivament al surrealisme i a la poesia femenina, que consten de 8 pàgines. «Poesia» publica poemes originals (en català, castellà, i francès) i traduïts, proses líriques, i notes i assaigs sobre poetes i poesia; prosa i vers alternen al llarg de les pàgines de la revista i se'ns proposen com a materials per a una mena de debat sobre els models, mitjans o finalitats de la poesia.

A les pàgines de «Poesia» col·laboren dues generacions: la primera, a dels Riba, Foix, Sagarra (incloent-hi un predecessor, López-Picó); i la segona, que comprèn, d'una banda els qui es van donar a conèixer abans de la guerra civil, com Rosa Leveroni o Salvador Espriu, i els qui, més joves, comencen aleshores, com Palau i Fabre, J. Romeu, J. Barat, J. Peruchó, J. Pinell, o J. Triadó. El gran absent, Carner, és recordat per Palau i Fabre en una nota no gaire afortunada. En conseqüència, a la revista trobem el cens dels poetes actius a Catalunya, cadascú amb la seva veu pròpia, però tots moguts per un afany d'afirmació col·lectiva. La trajectòria poètica de Palau i Fabre (que aleshores escrivia el recull *Càncer*) es fa palesa aquí i allà en els poemes i textos en prosa (signats P., sense signar o amb el pseudònim Jordi Camps), així com en la selecció de fragments o de temes a tractar. La revista esdevé, en la pràctica, un mostrari de les iniciatives de la lírica contemporània i de la seva versió catalana. Aquest és, sobretot, el sentit de les traduccions, força nombroses, que comprenen des de versions de Safo, Dante, Petrarca o Shakespeare fins Blake, Mallarmé, Valéry o Éluard. El número dedicat al surrealisme,

per exemple, comprèn textos de Rimbaud, Lautréamont, Apollinaire, Éluard i Blake, citacions de Breton, Angel i Aragon, i una prosa del mateix Palau. El número 18 és un curiós exemple: al costat d'un poema de C. Arderiu, hi llegim la traducció en vers de *Le bateau ivre*.

Són molt poques les proses líriques, però en canvi abunden els textos destinats a comentar aspectes del fenomen poètic, com ara el text de Paul Éluard («Poesia involuntària i poesia intencional»), o bé l'obra d'un poeta, com en el cas d'Ausiàs March (estudiat per R. Leveroni i M. Molho). Un apartat especial el componen aquells textos que se'ns ofereixen a tall de definicions de poesia; tot el número 6 hi és dedicat i la selecció prossegueix als números 10 i 14 (els números 13 i 19 limiten l'objecte al surrealisme). En conjunt, la visió que de la poe-

sia se'n desprèn coincideix força amb les posicions que propugnava en aquell moment l'editor Palau i Fabre: la poesia és càncer, però és metafísica, és recerca de l'absolut, lliurament total a l'experiència de dir-se).

La situació històrica va forçar «Poesia» a adoptar un aspecte que no era el que, de fet, li hauria correspost: va haver de testimoniar per tota la poesia catalana (i per tot Catalunya, al capdavant) quan només hauria calgut que donés fe de la poètica de l'autor-editor i d'aquells que hi coincidissin. Això va ser un mèrit i una limitació ensems, circumstàncies que, en tot cas, no van actuar en menyscapte de la qualitat dels textos publicats, els quals, si bé de valor desigual, compleixen amb eficàcia la funció testimonial que la repressió franquista els encomanava, de grat o per força.

ENRIC SULLÀ

V. ANDRÉS ESTELLÉS: *Manual de conformitats. Obra completa 3*. València, Eliseu Climent editor, 1977. (Col·lecció «3 i 4», núm. 29.) 288 ps.

El *Manual de conformitats* de Vicent Andrés Estellés és l'última aportació a la ja àmplia bibliografia del poeta de Burjassot. Val a dir que ens trobem davant l'autor d'una abundosa producció poètica, la dimensió de la qual sembla del tot imprevisible, segons deixen entendre les notes telegràfiques que afegeix a la fi de cada recull, i que ens donen una mínima informació sobre les condicions de creació i dates cronològiques de la seva obra. Estellés havia publicat fins l'any 1970 tan sols quatre llibres i era conegut a nivell de cenacle literari; d'aleshores ençà ha publicat deu llibres de poemes i dos volums de l'obra completa, *Recomane tenebres* (1972) i *Les pedres de l'àmfora* (1974), els quals contenen reculls inèdits.

*Manual de conformitats* és el tercer volum de la —teòricament— «obra completa» de Vicent Andrés Estellés, i es compon, essencialment, de set llibres, escrits entre l'any 1952 i el 1972. Trobem, per tant, reculls d'èpoques molt diferents dins l'evolució personal de l'autor i de la poesia contemporània, de to i qualitat variable, i desordenats cronològicament. Aquest és un dels principals problemes de lectura que presenta l'obra poètica de l'Estellés. Perquè la coneixem incompleta i desordenada. I l'actual edició de l'«obra completa» serveix tan sols per donar a conèixer nous llibres de l'autor (això ja és molt important!), però no serveix per ajudar a formar una idea global i ordenada

de conjunt. Un altre problema, aquest atribuïble a la present edició, però també al conjunt de l'obra de l'Estellés, és la diferència de to i qualitat estrictament literària, entre reculls, potser, degut a la seva facilitat creativa. Les oscil·lacions són constatables també en el present volum.

Però, fixem-nos una mica més en quins són els llibres que formen el volum. *Primer llibre de les odes* està format per una sèrie d'homenatges a personalitats de la cultura catalana, que poden indicar-nos alguna pista sobre les preferències estètiques i literàries del poeta: Pompeu Fabra, Joan Miró, J. V. Foix, Rosselló-Pòrcel, Gabriel Ferrater i Antoni Tàpies. Gairebé totes les odes tenen una primera redacció de la dècada dels cinquanta, perduda o menyspreada, i estan enllestides («manufacturades») en la seva versió actual, entre 1968 i 1973. La més interessant és la dedicada al «prefaci de la primera edició del Diccionari General de la Llengua Catalana de Pompeu Fabra», que acaba amb un vers encomiàstic: «oh bíblia del català!» (p. 15). *Els amants* (de l'any 1968, escrit a Mallorca, la primera part del qual, «Tancat a l'Alter», ja havia estat publicada a «Els Marges» l'any 1975) és un recull de temàtica amorosa, que suposa una reincidència en un dels temes habituals del poeta: la barreja constant d'amor i mort, arrelada en els models dels clàssics catalans: «No vull morir, i sé que em moriré. / L'amor em ve